

Píše Tomáš Svoboda

(E*forum, 02. 02. 2022)

V roce 2020 vydala Univerzita Karlova v nakladatelství Karolinum obsáhlou publikaci **Gabriely Veselé Česko-německá literární křížovka** s podtitulem *Kapitoly k dějinám literatury a překladu*. Je to velkolepý počín, rozsahem i dosahem. Rozsah 650 tiskových stran je úctyhodný stejně tak jako tematický záběr publikace: Dostáváme zde do ruky studii shrnující poznatky z bohemistiky, germanistiky, translatologie (konkrétně dějin překladu), to vše ve formě přehledové příručky i soustavného pojednání. Publikace se soustředí na dějiny německy psané literatury v českých zemích, od doby přemyslovské až po rok 1939.

Práce docentky Gabriely Veselé, někdejší vedoucí katedry germanistiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a později německého oddělení Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, se vyznačují důkladností a spolehlivostí. K problematice překladu má autorka blízko nejen díky akademické odbornosti, ale též významné činnosti překladatelky. Zde autorka předkládá výsledek mnohaleté práce, komplexní dílo vysoké kvality – zejména díky soubornému přístupu a uspořádání.

Kniha, jejíž rukopis byl po obsahové stránce převážně dokončen už v roce 2008, si klade za cíl „přispět k lepšímu poznání a analýze [...] kulturních a především literárních vztahů“, přičemž tento vztah obou kultur „byl od dávných dob velice těsný, snad nejintenzivnější z mezikulturních vztahů v rámci Evropy“ (s. 9). Publikace je členěna do třinácti chronologicky řazených kapitol. Určité důrazy knihy vyplynou, uvážíme-li rozsah jednotlivých oddílů. Zdaleka nejrozsáhlejší úsek (172 stran) je věnován kapitole *Dvacetiletí demokratické republiky a československá literatura německého jazyka*. Naopak nejkratším oddílem je kapitola *Doba husitská*. Nemalej prostor je věnován epoše romantismu (jedná se o třetí nejdelší oddíl, s 92 stranami) a období česko-německých národnostních střetů (druhá nejdelší kapitola, čítající 105 stran).

Kniha je dále opatřena předmluvou, seznamem literatury, oddíly *Archivní materiály*, *Články a recenze v dobovém tisku*, dále jmenným rejstříkem a rejstříkem nakladatelů. Tento doprovodný aparát tvoří 80 tiskových stran, což svědčí o tom, jaká péče byla věnována položkám, které zásadně zjednodušují orientaci v knize a tématech a tak jsou přínosné pro návazné studium.

Obdivuhodnou šíři záběru této publikace dále ilustrují následující kvantitativní/statistické údaje: Kniha čítá přes tisíc normostran textu a v těle publikace se odkazuje na minimálně 473 osobností. Oddíl *Články a recenze v dobovém tisku*

uvádí přes tisíc (napočítali jsme 1 065) zdrojů a jmenný rejstřík čítá 2 273 hesel.

Pokud jde o hlavní kapitoly knihy, literární a překladové dění je vždy uvedeno historickým a kulturním medailonem, který je zasazuje do evropského kontextu. A jsou to tyto širší souvislosti, které umocňují průřezový, interdisciplinární charakter publikace, tak důležitý pro pochopení literárního a překladového dění v plné šíři.

Časté a poutavé jsou poukazy na (zejména pražský) místopis. Je zde přítomný stálý zřetel k trojímu etniku, českému, německému a židovskému. Tím historická pojednání stojí na stabilní trojnožce relevantní historické interpretace. Setkáváme se s autory širší čtenářské obci známými (F. Kafka, R. M. Rilke, F. Werfel) i méně známými (P. Leppin, J. Mühlberger, L. Perutz a mnoho dalších). Portréty konkrétních spisovatelů a básníků pak zdůrazňují „tu část jejich tvorby, která měla vztah k českým zemím a české kultuře“ a „mapuje [i]překladatelskou činnost“ těchto osobností (s. 9n). Pojednání zohledňuje jak překlady z němčiny do češtiny, tak z češtiny do němčiny, přičemž směr do němčiny není zastoupen nikterak okrajově, nýbrž představuje jedno z průřezových témat publikace.

Stěžejním rysem publikace je její důraz na recepční aspekt, kdy si všímá nejen překladů, ale i kritických ohlasů v českém tisku (viz oddíl *Články a recenze v dobovém tisku*). Recepčně zaměřené pasáže obsahují i základní informace o příslušných překladatelích, místy i o nakladatelstvích, kde byl daný překlad vydán (viz *Rejstřík nakladatelů*). Titul navíc zahrnuje i přehled archivních materiálů (ze Státního ústředního archivu v Praze a z Památníku národního písemnictví), kde se převážně nacházejí dosud nepublikované údaje.

Publikace se pochopitelně soustředí na neperiodické publikace, ale kromě toho je značná pozornost věnovaná časopisům a, jak již bylo zmíněno, nakladatelské činnosti. Nepomíjí tak sociolingvistický aspekt a vyniká pragmatickým ukotvením. Častými a poučnými exkurzy jsou pasáže věnované divadlu, jeho vývoji, konkrétním scénám a autorům, a to v oblasti německé a rakouské dramatiky.

Knihy je panoptikem stovek postav, osobností, líčených v kulturním a dobovém kontextu. Často nás pak autorka vezme na jakousi cestu časem, když z hloubi synchronního pojednání o určité epoše odkáže k překladům či recepci díla v pozdějších dobách. Jako příklad lze uvést oddíly pojednávající o literatuře a kulturním dění před rokem 1848 (kam spadá sedm oddílů knihy až po oddíl *Doba romantismu*, včetně). Zde se nachází okolo 250 letopočtů odkazujících na dvacáté a jednadvacáté století. Tyto časté diachronní exkurzy výklad nadmíru oživují a literárněvědnému přehledu dodávají přesah recepční a translatologický.

Specifikem je uvádění německého znění toponym (v závorce, po českém jménu), což jaksí samozřejmě, a tím pádem vhodně čtenáře upomíná na někdejší soužití českého a německého živilu v dané lokalitě. Naopak překvapující může být okolnost, že se v knize nacházejí citace z německy psaných zdrojů, mnohdy nepřeložené. Uvědomíme-

li si ale, že kniha „je určena jak studentům translatologie (překladatelství-tlumočnictví), tak i studentům germanistiky, [...] gymnaziálním učitelům němčiny“ apod. (s. 9), je zřejmé, že tato cílová skupina se s cizojazyčnými pasážemi vyrovná snadno.

Mimořádná je jazyková úprava monografie. Navzdory velkému rozsahu se v publikaci nenacházejí téměř žádné jazykové či typografické chyby, což svědčí o péči autorky a nakladatelství.

Kromě všeho již řečeného je tato kniha pro mne osobně připomínkou profesora Jiřího Veselého (1932–2009), germanisty s velkým srdcem, který též působil na Ústavu translatologie FF UK. Jsem si jist, že by vydání publikace uvítal jako zásadní příspěvek k oborovému poznání v oblasti, které věnoval většinu svého profesního života. Knihu hodnotím jako příspěvek k poznání česko-německých literárních vztahů a k dějinám překladu mimořádný svým rozsahem (pro žádnou jinou jazykovou dvojici v kontaktu určitého tzv. světového jazyka s češtinou – bez ohledu na regionální původ takové tvorby – není podobně obsáhlé, přehledové dílo k dispozici), ale jedná se i o důležitý příspěvek k česko-německým vztahům jako takovým. Z vědeckého hlediska se zde najde množství podnětů k dalšímu bádání, a to explicitních (např. zmínky o materiálových korpusech, které čekají na své probádání) a samozřejmě i implicitních: Publikace je studnicí podnětů, je otevřenou branou pro další bádání. Už jen na poli dějin překladu čekají na využití například pojednání o překladové recepci, která zhusta obsahují i shrnutí překladatelské metody daného překladatele.

Publikace Gabriely Veselé *Česko-německá literární křižovatka* se tak stává nepostradatelným referenčním zdrojem pro gymnaziální a vysokoškolskou výuku a materiálové bádání v oblasti dějin německy psané literatury v českých zemích, pro komparatistické studie a pro bádání v oblasti dějin překladu v česko-německém kontaktu. Metafora křižovatky, použitá v názvu publikace, je tak ilustrací nejen obsahu, ale i metody (multidisciplinarita) a výhledu/potenciálu pro budoucnost. U tohoto zdroje se budou scházet odborníci z výše uvedených oborů, ale i širší veřejnost se zájmem o českou a německou literaturu a prolínání těchto literatur a kultur.

Gabriela Veselá: *Česko-německá literární křižovatka: kapitoly k dějinám literatury a překladu*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2020, 647 s.

www.ipsl.cz